

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА

А Автор аналізує організаційно-педагогічні засади професійної підготовки вчителів початкової школи у ФРН. З'ясовано, що навчальний процес поділяється на дві фази: перша – це теоретичне навчання в університеті, і друга – практика в школі. Виявлено, що до обов'язкових дисциплін належать педагогічні науки, методика викладання в початковій школі та фахова підготовка. Під час практики майбутній учитель викладає у школі й паралельно відвідує семінари, що супроводжують фазу практики та безпосередньо готують до здійснення практичної педагогічної діяльності. У процесі підготовки вивчаються й підлягають обов'язковому проміжному контролю різні предмети й курси. Кінцевий контроль – це державні іспити після теоретичного навчання в університеті та референдаріат (так називається практичний курс роботи у школі під керівництвом методиста і вчителя-наставника). Після впровадження Болонського процесу низка земель переводить педагогічні факультети на нову систему підготовки – бакалавр-магістр. Однак загальні вимоги до підготовки майбутніх учителів початкової школи також передбачають ступеневу форму навчання.

Ключові слова: вчитель; початкова школа; Федеративна Республіка Німеччина; організація навчання

Постановка проблеми. В умовах модернізації системи освіти в Україні суттєво змінюються вимоги до професійної підготовки й подальшої професійної діяльності вчителя початкових класів, оскільки XXI століття потребує нової генерації вчителів, здатних наповнити підростаюче покоління не лише якісними знаннями, але й забезпечити повноцінний фізичний, інтелектуальний і духовний розвиток. Саме тому підготовка педагога з новим типом мислення – це вклад у майбутнє держави. Відтак нагальним завданням державної політики є створення нової освітньої філософії, на фундаменті якої має бути сформована нова педагогіка, спрямована на виховання особистості, здатної до самонавчання, самовдосконалення й саморозвитку впродовж життя. У цьому контексті актуалізується проблема підвищення якості діяльності закладів освіти, що здійснюють підготовку вчителів. У педагогічних закладах вищої освіти України посилюється увага до міжнародної співпраці, до порівняльно-педагогічних досліджень із проблем підготовки вчителів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій показує, що проблемам підготовки педагогічних кадрів присвячено чимало досліджень. Підготовка вчителя початкової школи є предметом досліджень таких учених, як В. Бондар, М. Вашуленко, О. Ващенко, Н. Кічук, Л. Коваль, Н. Козакова, А. Крамаренко, С. Мартиненко, О. Матвієнко, О. Олійник, І. Осадченко, Л. Романенко, С. Скворцова, Л. Хоружа, В. Чичук, О. Шевельова, О. Ярошинська та ін. Українські науковці приділяють значну увагу дослідженню проблем професійної підготовки вчителів у зарубіжних країнах. Основні тенденції професійної підготовки вчителів в умовах формування європейського простору вищої освіти розглядали Н. Авшенюк, В. Базуріна, І. Задор-

рожна, Ю. Кіщенко, Т. Кучай, Л. Поліщук (у Великій Британії); О. Голотюк, Г. Лещук, О. Романенко, Т. Харченко (у Франції); Ю. Короткова, Н. Постригач (у Греції), Л. Нос (в Канаді), О. Бочарова (в Болгарії), А. Василюк, І. Ковчина, С. Когут, О. Литвак, В. Павленко (у Польщі), К. Годлевська (в Угорщині), К. Котун (у Фінляндії). Систему підготовки педагогічних кадрів та підвищення кваліфікації вчителів у Німеччині досліджували Т. Вакуленко, В. Гаманюк, М. Гончарук, Л. Гаврило, Т. Кристопчук, Н. Махinya, О. Мартинова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим окремі питання, що стосуються професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, залишаються актуальними й потребують глибшого дослідження в умовах модернізації сучасної вітчизняної освіти. Вивчення досвіду Федеративної Республіки Німеччини, особливо в контексті європейських освітніх реформ і впровадження прогресивних ідей зарубіжного досвіду у вітчизняну практику сприятиме вдосконаленню системи підготовки педагогічних кадрів України.

Метою статті є аналіз організаційно-педагогічних засад професійної підготовки вчителів початкової школи у Федеративній Республіці Німеччини.

Викладення основного матеріалу. Нині в Україні відбувається перегляд пріоритетів у системі професійної підготовки майбутнього вчителя. Вона має бути спрямована, як наголошує Закон України «Про освіту», на різнобічний розвиток, виховання й соціалізацію особистості, здатної до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, до самовдосконалення й навчання впродовж життя, свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської

активності [1]. Успішність розпочатих реформ пов'язана з вивченням конструктивного зарубіжного досвіду. Серед низки розвинених країн заслуговує на увагу система освіти Федеративної Республіки Німеччини (ФРН), у якій накопичено великий досвід реформування вищої освіти та системи підготовки майбутніх учителів, зокрема початкової школи.

Вивчення наукових джерел (Л. Гаврило, М. Гончарук, Т. Кристопчук, П. Лундгрєн, Н. Махиня, Л. Нос та ін.) показує, що навчання на педагогічних факультетах закладів вищої освіти ФРН дещо відрізняється від аналогічного навчання в Україні. Це пов'язано з тим, що в німецьких школах учитель викладає одразу кілька предметів, які можуть бути далекі один від одного за своїм змістом. Наприклад, можна зустріти вчителя, який викладає географію, образотворче мистецтво та фізкультуру в одній особі. Відтак тривалість навчання і зміст фахових дисциплін багато в чому залежать від того, де буде працювати майбутній учитель і які предмети викладати.

Навчання учителів початкових класів і середніх шкіл може проходити в університетах й у вищих спеціальних навчальних закладах. Учителів для гімназій готують тільки університети, оскільки навчання за цією спеціальністю триває на півтора року більше.

Загалом, в університетах ФРН підготовка учителів початкової школи здійснюється на основі інтегрованої моделі й охоплює два етапи: навчання в університеті та дворічну педагогічну практику. Згідно зі ступенями і типами шкіл, у яких студенти планують працювати, після закінчення університету вони можуть отримати різні вчительські посади: посаду вчителя першого ступеня I (вчитель початкової школи); посаду вчителя другого ступеня I (вчитель 5–10 класів базової, реальної школи, гімназії та об'єднаної школи); посаду вчителя другого ступеня II (вчитель 11–13 класів гімназії й об'єднаної школи). Варто зауважити, що на практиці багато студентів здобувають право займати дві вчительські посади. Особливо часто зустрічається комбінація посади вчителя другого ступеня I і другого ступеня II.

Обумовлена правилами тривалість навчання для отримання посади вчителя першого ступеня I (Primarstufe) і другого ступеня I становить 6 семестрів (3 роки), вчителя другого ступеня II – 8 семестрів (4 роки). Ще один додатковий семестр призначений для складання іспитів. Потім проходить педагогічна практика тривалістю в 2 роки, яка називається референдаріатом [4, с. 310]. Тобто навчальний процес поділяється на дві фази: перша – це теоретичне навчання в університеті, і друга, практична – у школі.

Аналіз навчальних планів і програм підготовки майбутніх учителів у ФРН дає можливість виявити, що до обов'язкових дисциплін належать основи педагогічних наук, методика викладання в початковій школі та фа-

хова підготовка. Вивчення педагогічних наук, згідно з дослідженням П. Лундгрєн, становить 25 % навчальної програми для вчителів першого ступеня і другого ступеня I, 20 % для вчителів другого ступеня II. Це суттєва частина, якщо врахувати, що в підготовці вчителів гімназій домінує вивчення наукових предметів [3].

Крім того, у процесі підготовки вивчаються і підлягають обов'язковому проміжному контролю різні предмети і курси. Вибір предметів, що вивчаються, залежить від майбутньої вчительської посади і від навчального плану відповідного ступеня школи. Для першого ступеня обов'язковими предметами для всіх студентів є німецька мова, математика і ще один предмет за вибором. Для другого ступеня I і II можуть бути обрані будь-які два предмети з досить широкого спектру. Державні приписи визначають наступні галузі й розділи педагогічних і близьких до них інших гуманітарних наук, які повинні стати предметом викладання і навчання в університеті: виховання і освіта (педагогіка, філософія); розвиток і навчання (психологія); суспільні передумови виховання (соціологія, педагогіка); установи та форми організації системи освіти (педагогіка, соціологія, право); викладання і загальна дидактика [3].

На рівні окремого університету ці державні приписи реалізуються в навчальних планах, які враховують місцеві умови й комбінують обов'язкові та вибіркові частини. Відтак, університетська підготовка майбутнього вчителя складається з трьох компонентів: вивчення 2–3 навчальних предметів, які він буде викладати в школі; вивчення основ психолого-педагогічних наук; шкільна практика (яка ще не є референдаріатом).

Кінцевим контролем теоретичного навчання в університеті є перший державний іспит з двох або трьох навчальних предметів і педагогічних наук – письмово й усно. До цього студентом повинна бути написана одна домашня письмова робота (по одному навчальному предмету). Екзаменаційні вимоги дещо відрізняються в залежності від вчительської посади, яку хоче отримати випускник. Після успішного складання першого державного іспиту майбутній учитель проходить дворічну педагогічну практику – референдаріат, яка відбувається у таких формах:

1. *Tadespraktika*, у ході якої підготовка уроків і подальше їхнє обговорення проходять на заняттях з педагогіки й методики, а відвідування уроків – протягом семестру (паралельно із заняттями або відразу після їх закінчення).

2. *Blockpraktika*, у ході якої підготовка уроків і подальше їхнє обговорення також проходять на заняттях з педагогіки й методики, але відвідування уроків проводиться в період, вільний від занять, і триває чотири тижні [2].

Центральне місце в педагогічній практиці займає відвідування уроків, проведення пробних уроків і самостійне викладання. Відвідування занять у школах доповнюється навчальними заняттями з педагогіки або методики. Тобто майбутній учитель викладає у школі й паралельно відвідує семінари, які супроводжують фазу практики та безпосередньо готують до здійснення практичної діяльності у школі. Ця практика допомагає майбутнім учителям отримати практичний досвід і оцінити «особисту придатність» до професії вчителя. У кінці практики здається другий державний іспит, який складається з домашньої письмової роботи, двох пробних уроків, усного іспиту. Іспити першої і другої фази охоплюють великий обсяг матеріалу, одночасно проведення практичного іспиту дозволяє допущення до роботи майбутнього вчителя, який оволодів під час практики певними професійними вміннями. Цей етап необхідний для того, щоб майбутній учитель сам оцінив себе й усвідомив специфіку цієї професії.

Після впровадження Болонського процесу низка земель переводить педагогічні факультети на нову систему бакалавр-магістр. Однак загальні вимоги до підготовки майбутніх учителів початкової школи також передбачають ступеневу форму навчання. Перші 6 семестрів студент присвячує накопиченню знань за обраними профільними предметами. Знання з методики викладання подаються в магістратурі. Це зроблено для тих студентів, які провчившись перші два курси, розуміють, що педагогіка не є їхнім покликанням. Навчання в магістратурі триває два роки і завершується отриманням ступеня магістра освіти. На цьому етапі студенту присуджується 300 залікових одиниць, які замінюють перший держіспит. За новою системою переддипломна практика триває 18 місяців і завершується державним іспитом, а дипломна робота скасовується [5].

Висновок. Таким чином, можемо стверджувати, що навчання вчителів у ФРН організовано на високому рівні, завдяки чому вони є добре підготовленими до своєї професії. У процесі аналізу організаційно-педагогічних за-

сад професійної підготовки вчителів початкової школи у ФРН було виявлено, що навчальний процес поділяється на дві фази: теоретичне навчання в університеті й довготривала практика у школі. До обов'язкових дисциплін належать педагогічні науки, методика викладання в початковій школі та фахова підготовка. Під час практики майбутній учитель викладає у школі й паралельно відвідує семінари, що супроводжують фазу практики та безпосередньо готують до здійснення педагогічної діяльності.

Перспективою подальших досліджень є виявлення конструктивних ідей німецького досвіду реформування педагогічної освіти у зв'язку з переходом на Болонську систему з метою застосування їх в Україні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Кристопчук Т. Є. Стан та тенденції розвитку педагогічної освіти в Німеччині. URL: http://xne1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2012/doklad_
3. Лундгрєн П. Структура підготовки учителів в Німеччині. URL: http://vestnik.yspu.org/releases/materialy_mejdunarodnogo_seminara/14_1/
4. Нос Л. С. Сучасні підходи до професійної підготовки вчителів початкової школи в країнах Європи. Молодий вчений, № 7(47), 2017. С. 309–312.
5. Учитесь на учителя в Німеччині. URL: <https://www.study-in-germany.ru/pedagogischeskoe-obrazovanie>

References

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». (2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
2. Krystopchuk T. Y. Stan ta tendentsii rozvytku pedahohichnoi osvity v Nimechchyni. Retrieved from http://xne1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/image/konf%2012/doklad_ [in Ukrainian].
3. Lundhren P. Struktura podhotovky uchyteliv v Hermany. Retrieved from http://vestnik.yspu.org/releases/materialy_mejdunarodnogo_seminara/14_1/ [in Ukrainian].
4. Nos L. S. (2017). Suchasni pidkhydy do profesiinoi pidhotovky vchyteliv pochatkovoї shkoly v krainakh Yevropy. Molodyi vchenyi, 7(47), 309-312 [in Ukrainian].
5. Uchitsya na uchitelya v Germanii. Retrieved from <https://www.study-in-germany.ru/pedagogischeskoe-obrazovanie> [in Russian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 12.08.2019

Говорун Ирина. Организационно-педагогические основы профессиональной подготовки учителей начальной школы в Федеративной Республике Германия.

А Автор анализирует организационно-педагогические основы профессиональной подготовки учителей начальной школы в ФРГ. Выяснено, что учебный процесс делится на две фазы: первая – это теоретическое обучение в университете, и вторая – практика в школе. Выявлено, что к обязательным дисциплинам относятся педагогические науки, методика преподавания в начальной школе и профессиональная подготовка. Во время практики будущий учитель преподаёт в школе и параллельно посещает семинары, которые сопровождают фазу практики и непосредственно готовят к осуществлению практической педагогической деятельности. В процессе подготовки изучаются и подлежат обязательному промежуточному контролю различные предметы и курсы. Конечный контроль – это государственные экзамены после теоретического обучения в университете и референдарият (так называется практический курс работы в школе под руководством методиста и учителя-наставника). После внедрения Болонского процесса некоторые земли переводят педагогические факультеты на новую систему подготовки – бакалавр-магистр. Однако общие требования к подготовке будущих учителей начальной школы также предусматривают ступенчатую форму обучения.

Ключевые слова: учитель; начальная школа; Федеративная Республика Германия; организация обучения

Hovorun Iryna. Organizational and Pedagogical Background of Professional Training of Primary School Teachers in Germany.

S The author analyzes the organizational and pedagogical principles of primary school teachers training in Germany. It has been found that the training process is divided into two phases: the first is theoretical education at university, and the second, practical – at school. Compulsory disciplines are pedagogy, primary school teaching methodology. During practice, the future teacher teaches at school and attends seminars that accompany the practice phase and prepare for practicing at the school. Future teachers studies various subjects and courses, they are mandatory to intermediate control. The final control after theoretical studies at the university is the *Erstes Staatsexamen* and after it future teachers must have the *referendariat* practice (it is a practical work at school under the guidance of a methodologist and a teacher-mentor). After the introduction of the Bologna Process, a number of lands transfer the pedagogical faculties to the new bachelor's and master's systems. However, the general training requirements for future primary school teachers also provide a step-by-step form of study.

Key words: teacher; elementary school; Federal Republic of Germany; organization of training

Говорун Ірина Василівна, аспірантка Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України, вчителька початкових класів середньої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 226, м. Київ

E-mail: ira.govoryn77@gmail.com